

Vergaderjaar 2024–2025

21 501-02

Raad Algemene Zaken en Raad Buitenlandse Zaken

Nr. 3179

**VERSLAG VAN EEN WERKBEZOEK AAN POLEN DOOR EEN
DELEGATIE VAN DE VASTE COMMISSIE VOOR EUROPESE ZAKEN
VAN 5 T/M 7 JUNI 2025**

Vastgesteld 26 juni 2025

Een delegatie uit de vaste commissie voor Europese Zaken heeft van donderdag 5 juni t/m zaterdag 7 juni 2025 een werkbezoek gebracht aan Polen. De delegatie bestond uit de leden Thom van Campen (VVD, delegatieleider), Mpanzu Bamenga (D66) en Martin Oostenbrink (BBB), alsmede adjunct-griffier van de commissie Edgar Hoedemaker en kenniscoördinator van de commissie Suzanne Nollen.

Het doel van het werkbezoek was om kennis te vergaren over de democratische en rechtsstatelijke situatie in Polen, over de positie van Polen in de EU, de Poolse stellingname ten aanzien het Meerjarig Financieel Kader (MFK) vanaf 2028, en de veiligheidssituatie in Europa. De delegatie heeft waardevolle informatie verzameld en bevindingen gedaan en rapporteert daarover in dit verslag.

De delegatie dankt alle gesprekspartners en degenen die betrokken zijn geweest bij het organiseren van dit werkbezoek. Bijzondere dank gaat uit naar de Nederlandse ambassade in Warschau voor de hulp bij de voorbereiding en ondersteuning ter plaatse.

De delegatieleider,
A.A.H. van Campen

De griffier van de delegatie,
E. Hoedemaker

Programma van het werkbezoek

Dag 1 (donderdag 5 juni), Warschau

- Briefing door de Nederlandse ambassadeur in Polen, de heer Jennes de Mol
- Gesprek met de ondervoorzitter van de Commissie Europese Zaken van de Sejm, de heer Marek Krzakala
- Gesprek met Malgorzata Szuleka, Helsinki Foundation for Human Rights
- Dinergesprek over Veiligheid in Midden- en Oost-Europa met experts van denktanks

Dag 2 (vrijdag 6 juni), Warschau

- Gesprek met dhr. Arkadiusz Myrcha, Staatssecretaris van Justitie
- Rondetafelgesprek over rechten van vrouwen en de lhbt+-gemeenschap
- Gesprek met diverse experts over de rol en positie van Polen in de Europese Unie
- Gesprek over het aankomend Meerjarig Financieel Kader op het Ministerie van Financiën
- Receptie met het Nederlandse bedrijfsleven in Polen

Dag 3 (zaterdag 7 juni), Warschau

- Rondleiding door Warschau in het teken van wederopbouw

Centrale bevindingen

Het werkbezoek vond plaats vlak na de verkiezing van de nationaal-conservatieve Karol Nawrocki (PiS, recht en rechtvaardigheid) tot president van Polen. Dit is een politieke klap voor regering-Tusk, wiens eigen presidentskandidaat Rafal Trzaskowski nipt verloor. Voor de presidentszetel betekent dit continuïteit, want ook de vorige president, Andrzej Duda, kwam van de partij PiS.

Tussen 2015 en 2023 werd het Polen geleid door de conservatieve PiS-regering. In die tijd is de rechtsstaat ernstig ondermijnd, vooral op het terrein van onafhankelijke rechtspraak en media, rechten voor vrouwen, en lhbt+-personen. In 2017 was Polen het eerste land in de EU waartegen een artikel 7-procedure werd gestart. Ook werden EU-fondsen ingehouden om de PiS-regering tot herstel van de rechtsstaat te bewegen. Toen eind 2023 Donald Tusk na de verkiezingen erin slaagde een coalitieregering te vormen die de macht van PiS overnam, waren de verwachtingen hoog dat de rechtsstaat zou worden hersteld.

De hoofdbevindingen van de delegatie zijn als volgt:

1. Polen is een gepolariseerd land met een onduidelijke politieke koers

De regering-Tusk bestaat uit een vrij instabiele coalitie van vier ideologisch verschillende partijen die weinig met elkaar gemeen hebben. Deze coalitie kwam tot stand na een lange regeerperiode van een coalitie met PiS als grootste partij. De huidige regering is pro-Europa en belooft onder andere herstel van de rechtsstaat en het terugdraaien van de strenge abortuswet. Nu de nationalistische Karol Nawrocki is gekozen, lijkt het voor de regering-Tusk nog lastiger te worden voortgang te maken met hervormingen. Nawrocki presenteerde zich in de campagne als anti-EU, tegen abortus, rechtsstaathervormingen en vóór Trump. Naast het vetoën van wetten is de president opperbevelhebber van de strijdkrachten en heeft hij enkele buitenlandpolitieke bevoegdheden, zoals het benoemen van ambassadeurs. Tusk heeft inmiddels het vertrouwen van de Sejm voor zijn regering verkregen, maar of hij zijn pro-Europese koers en de hervormingen zal voortzetten en of hij zal kunnen samenwerken met Nawrocki moet zich nog uitwijzen.

2. Ondanks een ambitieus Actieplan, zijn er nog geen wetten aangenomen om de Poolse rechtsstaat te herstellen

In mei 2024 stopte de Europese Commissie de artikel 7-procedure tegen Polen en werden bevroren EU-gelden vrijgegeven. De basis daarvoor was het Actieplan voor de Rechtsstaat, opgesteld door de regering-Tusk. De regering onderschrijft nog steeds het herstel van de rechtsstaat als prioriteit, maar heeft alleen acties kunnen ondernemen buiten wetgevende initiatieven om. Er werd geanticipeerd op het feit dat president Duda wetten over rechtsstatelijk herstel een veto zou geven. Met de meeste initiatieven heeft de regering-Tusk dus gewacht tot de regering een president uit het eigen kamp zou krijgen. Door het gebrek aan voortgang heeft een deel van het electoraat waarschijnlijk het vertrouwen in de regeringspartijen verloren.

3. Blijvende zorgen over het herstel van de onafhankelijke rechtspraak

De Minister van Justitie, Adam Bodnar, jurist en rechtsstaatsdeskundige, geniet het vertrouwen van rechters. Zijn plannen voor het herstel van de rechtsstaat, zoals tijdens het werkbezoek uiteengezet door Staatssecretaris Arkadiusz Myrcha, zijn ambitieus, maar de uitdagingen zijn groot. Wetgeving die in voorbereiding is om de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht te herstellen in het constitutionele hof en de nationale raad voor de rechtspraak zijn nog niet voorgelegd. Andere zaken zijn wel opgepakt zoals het stopzetten van lastercampagnes tegen rechters en het opleggen van disciplinaire maatregelen, en men probeert iets te doen aan de lage salarissen en organisatorische problemen bij de rechtbanken. Echter, dit is niet genoeg om de politieke invloed van PiS op het apparaat terug te dringen. Het Poolse Helsinki Comité en andere gesprekspartners van denktanks schetsen een beeld van stagnatie bij rechtsstatelijke hervormingen. Zij zijn tevens van mening dat de Europese Commissie te vroeg de artikel 7-procedure is gestopt, waardoor er geen Europese druk meer op de regering kan worden uitgeoefend om voortgang te maken. Ze adviseren de delegatie om waakzaam te blijven.

4. Lhbt+- en vrouwenrechten staan nog steeds onder druk en verdienen blijvende Nederlandse steun

De beloftes van de regering-Tusk voor hervormingen op gebied van lhbt+-rechten en abortus liggen stil. Lhbt+- en vrouwenrechten staan nog steeds onder druk. Er is zeer beperkte toegang tot abortus (is in beginsel een criminele handeling), geen recht op huwelijk of geregistreerd partnerschap voor mensen met hetzelfde geslacht, nauwelijks seksuele voorlichting op scholen, en geen hulp bij transitie voor transpersonen. Ngo's op dit terrein doen belangrijk werk om mensen te helpen en deze zaken in de samenleving en bij de Poolse regering aan de orde te stellen. Zij kunnen dit werk doen, vaak met hulp van internationale partners zoals Nederland conform motie Sjoerdsma (Kamerstuk 35925, V, nr. 27).

5. Voor Polen is het versterken van veiligheid & defensie in de EU en NAVO een topprioriteit

Polen voelt als buurland de directe dreiging van Rusland en Belarus en investeert zwaar in defensie. Het land zit al bijna op de aanstaande 5%-norm van de NAVO. Polen heeft veel vluchtelingen uit Oekraïne opgevangen en steunt onvoorwaardelijk de territoriale eenheid en soevereiniteit van dit land. Er is brede steun voor Oekraïne, ook vanuit de bevolking. Alle Poolse gesprekspartners waarschuwen West-Europese landen voor het gevaar en de aanwezigheid van Russische hybride oorlogsvoering in Europa. Deze dreiging wordt volgens de Oostelijke bondgenoten, zoals de Polen en de Baltische landen nog niet voldoende gevoeld in de rest van Europa. Ook zijn er grote zorgen over de verminderde Amerikaanse betrokkenheid bij de Europese veiligheid. Polen wil dat de EU zelfstandig defensiecapaciteit ontwikkelt binnen de NAVO.

6. Poolse positie ten aanzien van het Meerjarig Financieel Kader staat ver af van die van Nederland

De Poolse en Nederlandse positie voor het aanstaande Meerjarig Financieel Kader liggen ver uit elkaar. Polen is voorstander van een groter MFK, met veel budget voor landbouw en cohesiefondsen met regionale autonomie. De gesprekspartners respecteren de principes van de rechtsstaat, maar vinden het opnemen van rechtsstaatconditionaliteit in het MFK onlogisch, omdat de rechtsstaat een nationale zaak is, terwijl de EU-fondsen aan armere regio's en lokale overheden en bedrijven ten goede komen. De delegatie heeft tijdens het gesprek aangegeven dat Nederland inzet op een doelmatiger, moderner MFK, met betere controle op de besteding van EU-fondsen, en versterking van de rechtsstaatconditionaliteit.

Werkbezoek -dag tot dag

Donderdag 5 juni – Warschau

Briefing door de Nederlandse ambassadeur in Polen, de heer Jennes de Mol

In de ambassade van Nederland in Polen werd de delegatie welkom geheten door ambassadeur Jennes de Mol en zijn staf. Hijzelf, of één of meer stafleden waren altijd aanwezig bij het programma van de delegatie. Tijdens de briefing ging de ambassadeur in op de actuele politieke situatie in Polen voor en na de presidentsverkiezingen van 1 juni 2025, de ontwikkelingen in het herstel van de rechtsstaat, de (hybride) dreiging vanuit Rusland, de economische ontwikkeling van het land en de goede

handelsrelaties tussen Polen en Nederland. Na deze briefing volgde een kennismaking met het ambassadepersoneel.

Gesprek met de ondervoorzitter van de Commissie Europese Zaken van de Sejm, de heer Marek Krzakala

De heer Krzakala, lid van Burgerplatform, ontving de delegatie in zijn hoedanigheid van ondervoorzitter van de Commissie Europese Zaken van het Poolse parlement (Sejm). Hij was teleurgesteld over het verlies van zijn coalitie bij de presidentsverkiezingen. Hij was geïnteresseerd in de val van het kabinet in Nederland, die kort door de delegatieleider is toegelicht. Onderwerpen die in het gesprek aan bod kwamen, waren veiligheid, hulp aan Oekraïne, de rechtsstaat en mensenrechten, en EU-uitbreiding.

Eerst werd de veiligheidssituatie in Europa besproken. Veiligheid domineert de Poolse politieke agenda. Rusland wordt als een directe bedreiging gezien. De inval in Oekraïne is het bewijs dat de Poolse angst terecht was. Krzakala benadrukte het belang van Europese solidariteit en een grotere rol van de EU in de veiligheid, zeker nu Amerikaanse steun onzeker is. Polen is de oostgrens van de EU, de grens met Oekraïne, Belarus en Rusland. In september start de jaarlijkse gezamenlijke Russische-Belarussische militaire oefening «Zapad» (Westen). Rusland zal de NAVO en EU gaan testen, stelt Krzakala. Ook hybride oorlogsvoering moet niet onderschat worden, want deze oorlog wordt nu al gevoerd. In de Baltische zee zijn vijandige schepen gesignaleerd en onderwaterpijpleidingen vernietigd, en bij een grote brand in een winkelcentrum vlakbij Warschau is bewezen dat Russische geheime dienst betrokken was.

Vanuit de delegatie wordt Polen geprezen voor de inzet op defensie-terrein. De vraag werd gesteld of die inzet de steun heeft van alle politieke partijen in Polen. De ondervoorzitter antwoordde dat er zeer brede steun is voor militaire hulp aan Oekraïne, de opvang van Oekraïense vluchtelingen én de hoge defensie-uitgaven. Maar natuurlijk moet de regering aan de bevolking blijven uitleggen waarom deze hoge uitgaven noodzakelijk zijn en dat Europese samenwerking nodig is. Mogelijk denkt de nieuw verkozen president hier anders over.

Krzakala vreest dat de nieuw verkozen president net zoals de vorige een probleem zal opleveren voor het herstel van de rechtsstaat. De regering-Tusk wil de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht herstellen, maar nieuwe wetten werden tegengehouden door de president.

Gevraagd naar de problemen met migranten aan de oostgrens van Polen, schetst de ondervoorzitter het beeld dat criminele groepen de vluchtelingen over de grens vanuit Belarus naar Polen drijven en dat dit uit veiligheidsoverwegingen moet stoppen. Polen ziet de geïnstrumentaliseerde migratie als een vorm van hybride oorlogsvoering vanuit Rusland en Belarus, dat tot doel heeft de Poolse samenleving te ontwrichten. Om die reden heeft de regering-Tusk het recht om asiel aan te vragen in Polen tijdelijk opgeschort. Deze maatregel heeft effect gehad, want het aantal vluchtelingen is gedaald, hoewel migranten via Duitsland weer naar Polen komen.

Tot slot is gesproken over EU-uitbreiding. Polen is voorstander van EU-uitbreiding met de Oosterburen en landen van de Westelijke Balkan. De Kopenhagen-criteria moeten strikt worden toegepast. Polen ziet echter EU-uitbreiding door een geopolitiekere lens dan Nederland. Er moet worden voorkomen dat er in bepaalde landen een politiek vacuüm wordt gecreëerd, dat zou kunnen worden ingevuld door Rusland of China.

Gesprek met Małgorzata Szuleka, Helsinki Foundation for Human rights

De Helsinki Foundation for Human Rights is een onafhankelijke organisatie. De organisatie houdt zich bezig met promoten en beschermen van mensenrechten, bieden van rechtsbijstand aan individuen, ontwikkelingen in het rechtssysteem en onafhankelijke rechtspraak.

Szuleka schetste een zorgelijk beeld van de Poolse rechtsstaat. Onder de PiS-regering is de rechterlijke macht sterk gepolitiseerd. Hervormingen van de nieuwe regering blijven uit door verdeeldheid in de coalitie en het vetorecht van de president. De regering-Tusk had een afwachtende houding en rekende op winst bij de presidentsverkiezing. Nu Nawrocki is gekozen en er pas in 2027 parlementsverkiezingen zijn, verwacht zij dat deze impasse voortduurt.

De problemen die door de PiS-Regering zijn veroorzaakt met betrekking tot de onafhankelijkheid van het constitutionele hof, de politieke benoemingen door de National Raad voor de rechtspraak in de gerechtshoven, geen uitvoering geven aan de uitspraken van het Hof van Justitie van de EU en het Europees Hof voor de Rechten van de Mens, bestaan nog steeds. De regering-Tusk heeft wel een einde gemaakt aan de lastercampagnes en disciplinaire maatregelen tegen rechters. Daarnaast maken veel politici geen gebruik van mogelijkheden die ze volgens de wet om sturend te zijn in het juridische domein. De rechterlijke macht heeft echter ook veel andere problemen. Zo moeten mensen heel lang op hun rechtszaak wachten, krijgen rechters slecht betaald, is de administratie rommelig, en is er gebrek aan financiële en ICT middelen.

De regering-Tusk kan volgens Szuleka meer doen om de situatie te verbeteren. De regering zou de rechtsstaathervormingen qua wetgeving voorlopig kunnen aanhouden, maar dan vol in kunnen zetten op verbeteren van alle praktische problemen in de rechterlijke macht. Dit zou gepaard moeten gaan met een politieke strategie om dit in twee jaar voor elkaar te krijgen. Gelukkig zijn de rechters erg vocaal hetgeen kan helpen de regering tot actie aan te zetten.

Szuleka is van mening dat de Europese Commissie de artikel 7-procedure te vroeg heeft gestopt. Van het Actieplan van de regering is nagenoeg niets uitgevoerd. De Europese Commissie zou een inbreukprocedure kunnen starten tegen de ongrondwettelijkheid van de samenstelling van de Raad voor de rechtspraak en druk op de Poolse regering moeten blijven uitoefenen.

Polen heeft een slecht ontwikkeld mensenrechtenbeleid. Het zijn de ngo's die opkomen voor de rechten van individuen ten opzichte van de staat. Rechters hebben weinig kennis over de positie van het Europees Hof van de Rechten van de Mens. Zij denken dat de uitspraken niet geldig zijn in Polen. De regering voert ze ook niet uit. De rechten van lhbt+-personen staan onder druk, hoewel de situatie iets is verbeterd. Er zijn geen lastercampagnes of persoonlijke aanvallen tegen de leiders van deze groepen meer. Het helpt als ambassades, zoals de Nederlandse ambassade zich uitspreken voor gelijke rechten voor lhbt+-personen en maatschappelijke groepen steunen.

Een positieve ontwikkeling is dat de media meer vrijheid heeft en de rechtszaken tegen media zijn gestaakt. De Poolse samenleving kent veel verschillende maatschappelijke organisaties die goed getraind zijn om negatieve ontwikkelingen vroegtijdig te signaleren en acties te organiseren om de achterban te mobiliseren.

Dinergesprek over Veiligheid in Midden- en Oost Europa met experts van denktanks

Het diner bij de ambassadeur stond in het teken van de veiligheid aan de oostgrens van de NAVO. Aan dit gesprek werd deelgenomen door dhr. Wojciech Lorenz, hoofd van het International Security Programme van het Polish Institute for International relations (PISM); mw. Katarzyna Pisarska, voorzitter van het Warsaw Security Forum en de Casimir Pulaski Foundation, dhr. Tomasz Obremski van het Warsaw Security Forum; en dhr. Ernest Wyciszkievicz, directeur van het Mieroszewski Center.

De onderzoekers van de denktanks benadrukten allen zonder uitzondering de groeiende dreiging vanuit Rusland en de noodzaak voor een zelfstandige Europese defensie. Rusland is erop uit Oekraïne als soevereine staat en natie te vernietigen. Rusland wil een bufferzone creëren aan de grens, vanaf het noorden van Finland via Baltische Staten en Polen naar het zuiden. Oekraïne mag van het Kremlin geen lid van de NAVO en de EU worden. Rusland is uit op het uiteenvallen van de NAVO en wil dat de VS zich terugtrekt uit Europa. Rusland wil de Baltische staten inlijven en landen zoals Hongarije, Roemenië en Slowakije in hun invloedssfeer hebben. Dit moet gezien worden als een continuüm in het Russische beleid, geen breuk. In Koude Oorlog was het doel ook het uiteenvallen van NAVO en de EU. Rusland zal nooit westerse troepen op het grondgebied van Oekraïne accepteren. Rusland beïnvloedt continu de publieke opinie in buurlanden met een zeer effectieve propagandamachine met korte en makkelijk te begrijpen video's.

De Poolse experts pleitten voor zeer strenge sancties tegen Rusland: een totale stop van energie-import, afsluiting van de Baltische zee voor Russische schepen, scherpe controle op de naleving van sancties. Daarnaast is een versterkte Europese pijler binnen de NAVO noodzakelijk. Europa heeft niet 7 jaar de tijd om aan defensie te werken. Serieuze beslissingen moeten op korte termijn genomen worden. Europa moet strategisch handelen en het zelf doen.

Er is volgens de sprekers geen tijd voor vals optimisme. Als de VS de EU niet steunen en de EU niet een grote stap vooruit neemt, zal Oekraïne opgeofferd worden. De experts willen de NAVO overeind houden. De nucleaire afschrikking van de NAVO is noodzakelijk om Rusland op afstand te houden. Daarom moet Europa er alles aan doen om onafhankelijker te worden op militair terrein van de VS. De EU is ongeschikt als militaire organisatie.

Verder betogen ze dat Europese landen hun burgers moeten voorbereiden op oorlog. Er is een gezegde «als je vrede wil, moet je je voorbereiden op oorlog». De Zweden, Finnen en Balten zijn hiermee bezig. Nederland zou dit ook moeten doen, omdat Rotterdam als mainport voor de aanvoer van defensiegoederen een oorlogsdoel kan zijn.

Tot slot kwam de vraag aan de orde wat er moet gebeuren met de Westelijke Balkan. Het antwoord van de Poolse experts is dat strikte toetredingscriteria mooi zijn in vreedstijd. Strategisch denken vereist in oorlogstijd een ander doel. «Waarden zijn super belangrijk, maar je moet bereid zijn hiervoor te vechten», aldus één van de experts.

Gesprek met Mr. Arkadiusz Myrcha, Staatssecretaris van Justitie

De Staatssecretaris stelt een open gesprek over de rechtsstaat op prijs. Hij onderstreept dat herstel van de rechtsstaat in Polen topprioriteit is voor de regering. Polen werkt hiertoe nauw samen met de Europese Commissie, Venetië commissie van de Raad van Europa en EU-lidstaten. De uitspraken van het Hof van Justitie van de EU en het Europees Hof voor de Rechten van de Mens zullen worden uitgevoerd, het kost wel enige tijd dit op de juiste manier te doen. Er liggen op dit moment twee wetten klaar en nieuwe wetgeving is in voorbereiding om de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht in Polen te herstellen. Helaas stuiten systematische veranderingen op blokkades door het presidentieel vetorecht, dat waarschijnlijk ook zal gelden bij de nu verkozen president.

De delegatie vroeg hoe de regering de rechtsstaatsdoelen kan bereiken. De Staatssecretaris legt uit dat er verschillende problemen spelen die elke een andere aanpak nodig hebben. Omdat het op dit moment onmogelijk is met wetgeving het Constitutionele Hof te hervormen, hanteert de regering de hoogste kwalitatieve maatstaven bij nieuwe wetgeving. De wetgeving moet voldoen aan de constitutie. Het tweede probleem is de hervorming van de Nationale Raad voor de Rechtspraak die nieuwe rechters benoemt. Hier probeert de regering omheen te werken. De Minister van Justitie kan bijvoorbeeld voorzitters van rechterbanken benoemen, dit gebeurt op voordracht van rechters. De Minister kan rechters niet zomaar meer ontslaan, zoals vroeger gebeurde. In 80% van de rechtbanken zijn de voorzitters benoemd op voorstel van rechtbank zelf. Daarnaast heeft de Minister van Justitie de rechtbanken meer bevoegdheden terug gegeven om de onafhankelijkheid van rechtbanken te versterken. Er worden geen disciplinaire straffen meer opgelegd aan de rechters die «onwelgevallige» uitspraken doen. Daarnaast concentreert de regering zich op het verbeteren van de organisatie en administratie van de rechtbanken. President Duda heeft een wet getekend die de interne mobiliteit van de rechters mogelijk maakt, zodat er meer flexibiliteit is. Binnenkort vindt er een driedaagse conferentie plaats met rechters en gerechtspersoneel om organisatorische, administratieve, ICT en andere praktische problemen te bespreken en oplossingen voor te zoeken. Er is al veel in beweging gezet.

De delegatie vroeg of externe partijen iets kunnen doen om Polen te steunen deze hervormingen door te voeren. De Staatssecretaris antwoordt dat positieve steun van Europese partners voor de nieuw ingeslagen weg van premier Tusk en Minister van Justitie Bodnar kan helpen. Het helpt echter niet als de regering-Tusk wordt aangevallen in het Europees parlement en in de Raad van Europa door politici uit de andere politieke partijen en landen.

De delegatie heeft een vraag gesteld over mogelijk Russische invloed op de rechtspraak. De Staatssecretaris vindt dit lastig te beantwoorden. Feit is dat sinds de annexatie van de Krim in 2014 is de Russische invloed in Polen toegenomen, op allerlei terrein, met name aan de grenzen. De regering heeft een speciale commissie ingesteld om de invloed van Rusland in Polen in kaart te brengen. Deze commissie is gehuisvest in het Ministerie van Justitie. Het wordt voorgezeten door een generaal, en is samengesteld met mensen uit wetenschap, leger, etc. Hij zou elk land adviseren een dergelijk commissie in het leven te roepen omdat de Russische invloed zich uitbreidt.

Over het evenwicht tussen veiligheid en beschermen van mensenrechten van migranten aan de grens met Belarus, zegt de Staatssecretaris de grenswachten en militairen daar elke dag voor moeilijke dilemma's staan. Zij hebben te maken met groepen mensen die de hekken aanvallen en soms wapens gebruiken om er doorheen te breken. Desondanks moeten de grenswachten deze mensen netjes behandelen. Het gaat steeds beter. Het ministerie heeft minder klachten ontvangen over slechte behandeling. Er is een bufferzone gemaakt en er wordt goed samengewerkt met lokale ngo's en gemeenten. De Staatssecretaris kan geen actuele informatie geven over pushbacks, omdat hij hier niet over gaat. Door het tijdelijk stopzetten van asielaanvraag in Polen is het nu veel rustiger aan de grens.

Tot slot stelde de delegatie het onderwerp rechtsstaatconditionaliteit in het aankomend Meerjarig Financieel Kader aan de orde. De Staatssecretaris vindt dat in de EU boven alles de rechtsstaatprincipes gerespecteerd moeten worden. De EU-fondsen komen bij mensen in armere regio's die daarmee verbeteringen kunnen bewerkstellingen. Als gelden worden ingehouden kan dit de kloof tussen oost en west, tussen rijke en armere regio's verscherpen. Daarom ziet hij het Fonds voor Democratie in het aankomend MFK als een goede manier om gelden bij ngo's te krijgen ter versterking van maatschappelijk middenveld.

Rondetafelgesprek over rechten van vrouwen en de lhbt+-gemeenschap

In 2021 verzocht de Tweede Kamer via een aangenomen Motie-Sjoerdsma de regering om het in het Mensenrechtenfonds in de periode 2022–2027 mogelijk te maken deze middelen in te zetten voor lhbt+-en vrouwenrechten zoals betaalbare toegang tot veilige abortus, en andere kwetsbare groepen in Europa (Kamerstuk 35925, V, nr. 27). Ter uitvoering van deze motie heeft de Nederlandse ambassade in Polen tot dusverre steun kunnen geven aan een aantal organisaties, zoals Abotak, Abortion Dream Team, Federa, GrowSpace en LesBiKon. Deze organisaties werken aan rechten voor vrouwen en lhbt+-personen.

Deze organisaties zijn teleurgesteld dat de regering Tusk niet meer heeft gedaan aan het versterken van rechten voor de lhbt+-gemeenschap of de liberalisering van de zeer strenge abortuswet uit 2020. Weliswaar heeft de regering Tusk een afdeling Emancipatiezaken opgericht binnen het bureau van de premier om overheidsbreed meer aandacht te besteden aan gelijke rechten, maar dit heeft niet tot tastbare resultaten geleid.

In het met name op het platteland overwegend conservatief-katholieke Polen, is het heel lastig groter draagvlak voor lhbt+-rechten en het recht op abortus te verkrijgen zonder expliciete steun van de overheid. Het homohuwelijk of partnerschap is niet mogelijk. De lhbt+-vrije zones op het platteland zijn afgeschaft en langzaamaan lijkt er iets meer tolerantie te komen voor homo's. Transpersonen staan er helemaal alleen voor. Zij moeten complexe juridische procedures doorlopen om officieel hun sekse aangepast te krijgen. Er bestaan geen gespecialiseerde medische klinieken, de kosten voor transitie worden niet vergoed.

Het verkrijgen van abortus is dit moment vrijwel onmogelijk door de strenge abortuswet en de angst of onwil bij artsen om abortus uit te voeren. De stichting Abotak helpt vrouwen. Ze helpen bij het bestellen van abortuspillen op internet en begeleiden de vrouwen tijdens de abortus. Daarnaast hebben ze een telefonische hulplijn en helpen ze vrouwen naar andere landen te gaan om abortus te plegen. Dit gebeurt vaak in Nederland. Vrouwen die gerechtelijk worden vervolgd, worden juridisch bijgestaan.

Rechtszaken aanspannen tegen de overheid om gelijke rechten of abortusrechten af te dwingen wordt weinig gedaan. Een uitspraak van het Hof voor de Rechten van de Mens over homorechten, is nog niet uitgevoerd door de regering. De organisaties lobbyen wel bij ministeries, maar ze ervaren weinig steun. De regering is passief. Er zou best iets gedaan kunnen worden via ministeries, lokale overheden, opleidingseisen van artsen, bijvoorbeeld, maar dit gebeurt niet. De emancipatie-afdeling van de overheid zet zich in voor civiel partnerschap voor homo's, hetgeen op dit moment het meest haalbaar lijkt.

Gesprek over de rol en positie van Polen in de Europese Unie

Op vrijdagmiddag vond een gesprek plaats over de rol en positie van Polen in de Europese Unie. Gesprekspartners waren mw. Marta Prochwicz, adjunct-hoofd van de European Council of Foreign Relations Warsaw; dhr. Wojciech Wysocki, hoofd van de politieke afdeling van de vertegenwoordiging van de Europese Commissie in Polen; mw. Jolanta Szymanska, hoofd van het EU- programma van het Polish Institute for International relations; en dhr. Rafał Benecki, hoofdeconoom, ING Poland.

De experts zijn bezorgd over de uitslag van de Poolse presidentsverkiezingen die een schaduw werpt over de verwachte hervormingen van de rechtsstaat. Ondanks deze zorgen is er een breed gedragen consensus in de Poolse politiek over de koers richting de Verenigde Staten en de NAVO, de rol van Polen als strategische partner aan de oostgrens van Europa, en de noodzaak om de defensie-uitgaven te verhogen. De Atlantische oriëntatie blijft behouden, mede door de hechte banden tussen de regeringspartij PiS en de Republikeinse partij.

Hoewel de Poolse president formeel geen bevoegdheid heeft over het EU-beleid, heeft zijn verkiezing wél invloed op de positie van Polen binnen de Unie. De verwachting van de gesprekspartners is dat Polen controversiële EU-dossiers, zoals het Migratiepact en de Green Deal, niet zal omarmen. Daarbij groeit in de samenleving de terughoudendheid tegenover Oekraïense EU-toetreding. Binnenlandse thema's, met migratie voorop, domineren het politieke discours en beïnvloeden ook de EU-houding. De verschuiving naar rechts lijkt structureel, al wijst de vertegenwoordiger van de EU-vertegenwoordiging op de grote steun onder Polen voor EU-lidmaatschap.

De hoofdeconoom van de ING licht toe dat Poolse economie goed presteert. Sinds de toetreding tot de EU is het BBP gestegen van 40% naar 70% van dat van Nederland. Ondanks stagnatie in buurlanden zoals Duitsland en Tsjechië, kent Polen een solide groei van 3%. De economie wordt gedragen door een sterke dienstensector, waaronder logistiek en technologie. Toch blijven private investeringen iets achter door onzekerheden rondom geopolitiek, EU-regelgeving, en binnenlandse rechtsstatelijke spanningen. Ook wachten bedrijven op duidelijkheid over overheidsuitgaven, bijvoorbeeld voor infrastructuur.

Vooruitkijkend lijkt Polen terughoudend in het aanjagen van EU-klimaatambities of verdere Europese integratie, waaronder de toetreding van nieuwe lidstaten als Oekraïne. Dit hangt nauw samen met de binnenlandse politieke verhoudingen en maatschappelijke stemmingen. Er is scepsis over handelsakkoorden als Mercosur en zorgen over concurrentie uit China en de EU-regelgeving. Politiek gezien staat de regering Tusk onder druk en lijkt zijn electorale vooruitzicht beperkt. Het Poolse electoraat richt zich vooral op nationale thema's, wat de ruimte voor een sterke pro-Europese agenda voorlopig verkleint.

Gesprek over Meerjarig Financieel Kader, Ministerie van Financiën

Op het Poolse Ministerie van Financiën ging de delegatie in gesprek met ambtenaren over het Meerjarig Financieel Kader. De Europese Commissie (EC) zet in op vereenvoudiging van het MFK. Ze vindt dat het huidige systeem met veel fondsen te complex is, waardoor het onduidelijk wordt waar het geld naartoe gaat. Polen benadrukte echter het belang van het behouden van regionale betrokkenheid bij de allocatie van EU-budgetten.

Polen maakt zich zorgen over de vele vormen van conditionaliteit in het MFK, waaronder de rechtsstaatvoorwaarde. Hoewel zij de rechtsstaat zelf niet ter discussie stellen, vinden zij dat de inzet van conditionaliteit soms fungeert als blokkade om uitgaven te voorkomen. Polen hoopt dat het aangekondigde vereenvoudigingspakket van de EC hierin verlichting kan bieden. Het liefst wil Polen van conditionaliteit af.

Er was discussie over de koppeling van hervormingen aan investeringen. Polen wil dat hervormingen alleen worden geëist in relatie tot specifieke investeringen en niet daarbuiten. De EC wil meer flexibiliteit binnen het MFK, waarbij niet alle middelen voor de volledige zeven jaar vooraf worden vastgelegd. Dit zou ruimte bieden voor aanpassingen gedurende de looptijd, mede vanwege onvoorziene omstandigheden zoals crises.

De terugbetaling van het Next Generation EU-fonds en de toekomst van de EU-eigenmiddelen vormen een groot punt van zorg. Polen refereerde aan de verschillende discussies die hierover zijn gevoerd tijdens hun EU-voorzitterschap. Over het CBAM-mechanisme lijkt politieke overeenstemming mogelijk, maar de andere voorgestelde eigen middelen, zoals de ETS-bijdrage, stuiten op Poolse weerstand – mede vanwege de klimaatpolitieke implicaties. Extra importheffingen worden als mogelijke aanvullende inkomstenbron genoemd.

In het gesprek kwam naar voren dat het gemeenschappelijk landbouwbeleid (CAP) onder druk staat, mede door kritische geluiden binnen lidstaten. Polen bepleitte verder expliciet behoud van het cohesiebeleid en het CAP-beleid, omdat deze sterk hebben bijgedragen aan de economische ontwikkeling van het land. Tegelijk zoekt Polen extra middelen voor defensie-uitgaven, mede vanwege hun hoge uitgaven (4,7% van het bbp), ondanks dat men vaak buiten de EU inkoopt.

Polen spreekt zich uit voor een groter MFK en deelt de visie van de Europese Commissie (Poolse Eurocommissaris Serafin) dat het EU budget ambitieus moet zijn. Ze pleiten voor een omvang tussen 1% en 2% van het Europese bbp. Ook werd gewezen op binnenlandse uitdagingen, zoals de vergrijzing onder boeren in landelijke gebieden. Deze demografische druk kan leiden tot schaalvergroting in de landbouw. Tot slot benadrukte Polen dat het huidige EU-beleid ook Nederland ten goede komt, onder meer via de intensieve handel tussen beide landen.

Receptie met het Nederlandse bedrijfsleven in Polen

Tijdens de receptie met het Nederlandse bedrijfsleven in Polen kwamen vertegenwoordigers van diverse Nederlandse bedrijven samen om van gedachten te wisselen over het vestigingsklimaat, het concurrentievermogen, en de economische kansen in Polen. Ook werd stilgestaan bij de overeenkomsten en verschillen tussen de Nederlandse en Poolse zakelijke omgeving en politieke context. De gesprekken gaven inzicht in zowel de strategische overwegingen voor markttoetreding als de uitdagingen waar bedrijven mee te maken hebben bij het opereren in Polen. De Poolse economie beschikt over grote investeringspotentie.

Aanwezig bij de bijeenkomst waren vertegenwoordigers van 24/7Communication, Ocean Systems, ECC Real Estate Sp. z o.o., BNP Paribas Real Estate Poland, ING, Linked by Offshore Wind, Alfen ICU, Barmmentloo Logistics Consultancy, en Deloitte Audit. Deze diverse vertegenwoordiging onderstreepte de breedte van het Nederlandse bedrijfsleven dat actief is op de Poolse markt, variërend van vastgoed en logistiek tot duurzame energie en financiële dienstverlening.

Zaterdag 7 juni, Warschau

Rondleiding door Warschau in het teken van wederopbouw

Op zaterdagochtend kreeg de delegatie een rondleiding door Warschau, waarbij de wederopbouw van de stad na de verwoestingen in de Tweede Wereldoorlog centraal stond. In 1944, na de opstand van Warschau, werd enorme schade aangericht door Nazi-Duitsland: tussen de 80 en 90% van de gebouwen werd verwoest, inclusief historische monumenten, musea, bibliotheken en kerken. De wederopbouw, vooral georganiseerd via het Bureau voor de Wederopbouw van de Hoofdstad (BOS) tijdens de periode van de Sovjetbezetting, werd na 1945 snel ingezet.

Warschau is zich nog zeer bewust van dit verleden. Tijdens de wandeling viel ook de diepe solidariteit op tussen Warschau en Kyiv, en Polen en Oekraïne. Naast een gedeelde geschiedenis delen de twee steden nu ook een gezamenlijke visie op wederopbouw, samenwerking en ondersteuning in tijden van crisis.